

Володимир Потульницький
(Київ)

СТВОРЕННЯ В ЕМІГРАЦІЙНИХ УМОВАХ ІДЕОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОГО МОНАРХІЗМУ ТА ЇЇ СПЕЦИФІКА (1918–1939)

Гетьманська ідеологія, створена В. Липинським в еміграції у 1920 роках, стала ідеологією так званого «правого крила» тодішньої української політики. У 1930 роках гетьман П. Скоропадський здійснив низку заходів для перетворення цієї ідеології у всезагальну ідеологію. Умови еміграції та війна стали на заваді справі подальшої розробки гетьманської ідеології.

Ключові слова: ідеологія «правого крила», всезагальна ідеологія, еміграція, В. Липинський, гетьман П. Скоропадський.

Розкриття теми статті будуватиметься шляхом пошуку відповідей на наступні три питання:

1. Чи постання ідеології українського монархізму відбувалось в класичних рамках, тобто при наявності всіх трьох взаємозв'язаних соціально-політичних елементів, необхідних для оформлення певних світоглядних позицій у ідеологію?

2. Яким було місце ідеології українського монархізму у типологічній структурі ідеології, як багаторівневого політичного винаходу і феномену?

3. Чи могла постати держава (гетьманська) на базі ідеології, створеної В'ячеславом Липинським і доповненої Павлом Скоропадським?

Аналіз автором проводитиметься на основі верифікації на українському матеріалі методологічних думок видатного німецького соціолога Карла Маннгейма щодо постання та детермінації феномена ідеології, з одного боку, і його ж ідеї про значення аналізу різних стилів мислення для дослідження історії та схему зв'язків між стилем мислення та соціальними станами та групою, з іншої сторони.

1. Як відомо, будь-яка ідеологія постає при наявності трьох взаємозв'язаних елементів: а. коли специфічна соціальна ситуація спонукає нас відобразити соціальні корені нашого знання; б. коли ідеолог належить до певної соціальної групи і бачить світ і певні речі в контексті розуміння цієї групи. Його концепція постає як кристалізація досвіду цієї групи, яка, наприклад, в слово «королівство» вкладає зміст лояльності підданих, що визнає цілковите право влади короля, а не зміст організації, включеної в поштову систему листування даної країни; в. коли люди в певних групах розвивають специфічний стиль думання, як остаточну серію відповідей на певні типові ситуації, що характеризують їхню спільну позицію [11, с. 3, 5, 19-20].

Постання ідеології українського консерватизму відбулося у класичних рамках, при наявності всіх трьох вищезазначених елементів, необхідних для оформлення певних світоглядних позицій у ідеологію. Перейшовши у 1919 році зі становища посла гетьманської Української держави у становище емігранта, В'ячеслав Липинський (1882–1931) опинився у специфічній соціальній ситуації – своєрідному вакуумі, яка вимагала від нього для збереження свого класового інтересу певної політичної активності. Як відомо, протягом існування Другого Гетьманату як держави, консервативні сили так і не створили єдиної партії і ще не мали власної оформленої ідеології.

В еміграції, невдовзі після падіння Гетьманату, саме у В. Липинського визріває думка про необхідність консолідації усіх монархічних діячів з Лівобережжя, Правобережжя і Галичини в межах однієї політичної організації. У 1920 році у Відні він створює програмний Статут і організаційний регламент Українського Союзу Хліборобів Державників (далі УСХД – В.П.) та ініціює їх прийняття 16 грудня 1920 року на засіданні Ініціативної групи. Ці акції В. Липинського кладуть початок організаційному рухові гетьманців в еміграції.

УСХД був побудований В. Липинським як партія напівзакритого характеру з триєдиною структурою. У цю структуру входили: 1. гетьман з його штабом, який персоніфікував та репрезентував державу, насамперед в сферах військової справи і дипломатії; 2. гетьманська управа – виконавчий орган, який очолює і організує всю внутрішню і зовнішню політику; 3. рада присяжних як ідеологічний орган, яка виробляє ідеологію і захищає гетьманську ідею від різних неоконсерватизмів і відхилень, від можливих викривлень і паплюжень української монархічної традиції.

В'ячеслав Липинський не лише належав до певної групи гетьманців – монархістів, але й бачив світ і певні речі в контексті розуміння цієї групи. В центрі цього світу стояла фігура українського

монарха. В. Липинський на основі власного аналізу реального досвіду українського державотворення вважав, що український варіант монархізму може бути лише спадковим (дідичним), оскільки виборний тип монархії в українських умовах і реаліях приведе, як це не раз показала історія, лише до руїни і загибелі держави [1, с. 14, 42, 80, 94-95]. «Вдосконаливати державно-національну традицію, – пише Липинський, – це обережно відкидати з неї все, що в житті нації показало себе шкідливим... В нашій творчій, будуючій державно-національній традиції Гетьманства дві його прикмети показали себе в житті нації шкідливими: його виборність і його залежність від чужих держав... Бо Гетьманство під чужим протекторатом це вже пройдена форма нашою нацією, і при тім це та форма, що в житті нації себе не оправдала. Вертатись до неї – це значить іти назад, творити шкідливу реакцію... З тих самих причин неможливо вернутись до Гетьманства виборного. Виборне Гетьманство перестало б бути Гетьманством, стало б неможливою для здійснення демократичною диктатурою... Чого демократія сфабрикувати не може – це сила національної традиції. В такій тільки формі стоїть це питання і перед нашою Українською Нацією: або виборний демократичний популярний Диктатор, або дідичний традиційний Гетьман... Неможливо кандидувати в національні Наполеони там, де народ немає ще в собі традиції національних Монархів» [1, с. 90, 92, 94-95].

Тому наступний крок у політичній діяльності В. Липинського у 1920–1921 роках був головним чином підпорядкований залученню до постанови на чолі гетьманського руху обох можливих, у баченні В. Липинського, кандидатів на його керівника. Тут В. Липинський, як політик, залишився вірним своїм поглядам, висловленим ще у 1912 році, де вказував, що майбутня українська держава має бути побудована як конституційна монархія, а вибір можливої династії – германської, австрійської чи російської залежатиме від реального стану справ в Україні і становища Європи [4, с. 17].

Тримаючи в полі зору обидва напрямки свого розуміння гетьманської політики (австро-німецький і російський – В.П.), В. Липинський намагався прилучити до реставрації гетьманського руху в еміграції не лише кандидата на монарха з підросійської України – колишнього гетьмана Павла Скоропадського, але й альтернативну йому фігуру – представника австрійської Галичини, члена цісарської родини і командувача у 1918 р. легіоном січових стрільців Вільгельма Габсбурга [12, с. 82-102].

Саме Вільгельм Габсбург став першим з двох вищезазначених кандидатів, який відгукнувся на пропозицію В. Липинського вступити до лав гетьманців. Під впливом В'ячеслава Липинського, якого Вільгельм Габсбург знав ще по Відню часів монархії як посла Української держави, ерцгерцог у 1920 році, відразу після першої розмови з ним Липинського, входить до законодавчого органу гетьманців-монархістів – Генеральної Ради, яка передувала Раді Присяжних.

Проте вже наприкінці 1920 року керівне ядро УСХД припинило розгляд Вільгельма Габсбурга як претендента на український трон і голову гетьманського руху. Вільгельм Габсбург, зрозумівши, що Липинський створив партію орденського типу з досить чіткою ієрархією і повною підвладністю рядових членів керівному ядру, висловив переконання про недемократичний характер складених В. Липинським статуту і регламенту УСХД і вийшов з гетьманського руху [2, с. 274-275].

Інакше у В'ячеслава Липинського склалися переговори з Павлом Скоропадським. Останній, на відміну від Вільгельма Габсбурга, досить довго вагався, чи відновлювати йому свою монархічну політичну діяльність. Ці вагання тривали біля півроку. Гетьман, перебуваючи в еміграції у Німеччині, а з осені 1919 року – у Швейцарії, знаходився у стані повного розчарування в монархічних ідеалах, був ображений на українців, які, як йому видавалось, його рішення і вчинків так і не зрозуміли, і повністю відійшов від усяких політичних справ. В еміграції він займався читанням французьких романів, зустрічами з колишніми військовими російської гвардії, з якими служив разом замолоду в імперській кавалерії, і, отримавши згодом високу генеральську пенсію від німецького уряду, зовсім не подумував вертатися до гетьманських справ [10].

Лише наполегливість зі сторони В. Липинського, з однієї сторони, і австрійських та німецьких консервативних монархічних і військових кіл, з якими і Липинський, і сам Павло Скоропадський продовжували підтримувати стосунки вже в еміграції, з іншої сторони, зуміли переконати колишнього гетьмана відновити свою політичну діяльність. 6 листопада 1921 року Павло Скоропадський під тиском В'ячеслава Липинського, який тривав з листопада 1919 року, таки підписав записку, ставши членом УСХД і Ради Присяжних. Звідси почалась їхня співпраця, яка тривала до 1928 року.

Нарешті, українські монархісти в еміграції в контексті організації і розвитку гетьманського руху розвинули специфічний стиль думання, як остаточну серію відповідей на певні типові ситуації, що характеризували їхню спільну позицію. Люди, котрі були залучені до гетьманського руху, були, як гетьман Павло Скоропадський та інші члени родом і вихованням з Лівобережної України, і, як сам В. Липинський і його однодумці – з Правобережної України, а також, як Вільгельм Габсбург, Осип Назарук і ряд галицьких українців – родом або з самої віденської метрополії, або з австрійської Галичини.

Гетьманський рух спромігся об'єднати всі три територіальні відлами українського консерватизму на тому спільному, що в них плекалося, – побудова великої, єдиної і суверенної держави у формі української монархії, уособленій у спадковому гетьманаті при керівній ролі нової аристократії – кра-

щих представників усіх соціальних станів і груп. За короткий час протягом двадцятих років двадцятого століття завдяки активізації і впровадженню обох напрямків гетьманської політики постали політичні осередки українського монархізму в Австрії, Чехословаччині, Німеччині, Франції, Румунії, Болгарії, Туреччині, Польщі, Аргентині, Маньчжурії, а завдяки спільній політичній діяльності В'ячеслава Липинського та Осипа Назарука – ще й у США та Канаді [7, с. 101-117], [8, с. 101-117].

2. Для того, щоб відповісти на питання, яким було місце ідеології українського монархізму у типологічній структурі ідеології, слід, насамперед, з'ясувати, що являє собою в концептуальному плані визначення ідеології, які її основні різновиди, і як з вищезначеними теоретичними положеннями співвідноситься ідеологія, вироблена українським монархізмом у 20-му столітті?

Як відомо, концепція ідеології, як концепція конкретної історико-суспільної групи, тобто класу, виникає, коли ми займаємося вивченням характеристик і будови всезагальної структури думки людства певної епохи, або структури думки цієї групи. Сам феномен ідеології – це винахід, який з'являється з політичного конфлікту, коли правлячі групи стають у своєму думанні настільки інтенсивно пов'язаними інтересами з ситуацією, що вони вже просто не спроможні надалі спостерігати певні факти, котрі підривають сенс їхнього домінування (влади, впливу) [11, с. 36, 49-50].

Стосовно з'ясування різновиду ідеології українського монархізму, створеного В. Липинським, слід зазначити, що ідеологія, як політичний винахід, має два основних різновиди. Це ідеологія особлива або окрема, і ідеологія всезагальна або тотальна. Відмінність між ними полягає, насамперед, у тому, що особлива концепція ідеології ніколи дійсно не відступає від психологічного рівня і точкою звернення в такому аналізі завжди є особистість [11, с. 51]. Це діє навіть тоді, коли ми маємо до діла з групами, оскільки всі психічні феномени в кінцевому підсумку апелюють до думок особистостей.

Натомість, при використанні всезагальної концепції ідеології ми робимо спробу реконструювати весь світогляд соціальної групи, і при цьому ніколи ані конкретні особистості, ані певна їх кількість не можуть легітимно вважатися носіями цієї ідеологічної системи думання як цілого [11, с. 52]. Метою аналізу на цьому рівні є реконструкція систематичної теоретичної бази всього світогляду соціальної групи, яка становить основу окремих оцінок тієї чи іншої особистості.

До якого різновиду ідеології належала ідеологія українського монархізму, створена В. Липинським? Звинувачуючи своїх противників з революційного, чи то українського, чи то польського табору, він майже ніколи не досягав сутнісної реконструкції всього світогляду соціальної групи, до якої ці противники належали. Подекуди він намагався пояснити помилки своїх противників їхньою належністю до класу інтелігенції [1, с. VII-XIII]. Проте переважно, даючи характеристику чи то Дмитру Донцову, чи то Юзефу Пілсудському, він, насамперед, пояснював їхні вчинки не соціальним фактором, і дією соціальної ситуації, в якій останні себе знаходили і виявляли, і апелював до них як до особистостей, роблячи саме їх персонально відповідальними за всі їхні діяння [1, с. VII-XIII, 314-315].

У цьому відношенні доречно згадати такий факт, що коли Липинський закінчив і видав друком «Листи до братів-хліборобів» та надіслав один примірник цієї роботи українському соціалісту і визначному письменнику Василю Стефанику, останній відповів авторові наступне: «Яка то шкода, що Ваш твір не був написаний якихось 50 років раніше. Якщо б у 1917 році була би генерація, яка би вивчала цей твір, ми були би повноцінною людиною. А так ми були людиною з лівим ремнем. Ви дали нам правого ремня»[5]. Василь Стефаник відразу, ще не закінчивши прочитання книги Липинського, дав їй дуже чітке визначення, як теоретичній праці, яка уконституїювала український монархізм як особливу ідеологію правого крила в українському політичному русі.

Після смерті у 1931 році В'ячеслава Липинського ряд кроків у переході від особливої до всезагальної концепції ідеології українського монархізму здійснив колишній гетьман Павло Скоропадський. В цьому плані заслугове на увагу розробка Павлом Скоропадським у 1938 році положення про спільний об'єднуючий центр, який приходить на зміну стихійному «народному духові». Це положення вже цілком вписується в теоретичну схему третього, заключного етапу вироблення всезагальної, або тотальної ідеології. «Важливо встановити, – писав гетьман у листі від 25 січня 1938 року референтові Гетьманської Управи в Галичині Осипу Назарукові (1883–1940), (за якого як гетьманця йтиме мова у наступному розділі – В.П.), – що Гетьманський Рух є Рухом, що все обіймає і все об'єднує і в глибину і в ширину. В глибину – це значить, що він приймає на увагу, рахується з тим, що зроблено попередніми поколіннями, вбирає в себе все здорове, що було останніми зроблене і відкидає те, що втратило значення, або що при теперішніх умовах являється прямо таки шкідливим. В ширину – це значить, що Гетьманський Рух вбирає в себе людей різних поглядів на деякі питання, що Гетьманський Рух при розгляді всякого питання уявляє з себе Центр, що має два крила, причому, те, що Ви називаєте правим крилом є консервативне начало Гетьманського Руху, і ліве крило, по тій же термінології, менш консервативне, більш радикальне. Головне тут вселити людям почуття, що Гетьманський рух все обіймає і стремить до загального об'єднання в Українській Нації всього того, що живуче, творче, чесне і енергійне» [9, с. 342].

Окрім усвідомлення необхідності створення спільного, об'єднуючого для всіх мешканців української землі центру, Павлу Скоропадському в цьому ж контексті належить обґрунтування положення про відстоювання для всієї України, включно з Галичиною, титулування володаря української монархії як гетьмана. Думки Павла Скоропадського в цьому плані були також досить актуальними для третього, заключного етапу вироблення всезагальної ідеології для всього суспільства української землі. «В українському суспільстві, – пише гетьман Осипу Назаруку, котрий зондував ґрунт щодо імовірності для українського монарха мати інакше титулування, – гетьманство і все, що зв'язане з ним, має своє певне окреслене обличчя. Ми вже маємо певний базис і тепер знову забувати про нього і пропагувати новий – це, здається мені, неправильно... Гетьманство наше монархічне; це всі знають, хто нами цікавиться. Титулу Гетьмана ніхто не може у мене відібрати, ані його висміяти. Вільгельм зрікся, але хто його в Німеччині не вважає, в смислі титулування, за короля Пруського і імператора Германського?» [3, с. 26]. У іншому листі від 1 січня 1938 року до Павла Скоропадського, Осип Назарук запитував гетьмана, чому Данило Скоропадський, якого гетьман, в руслі вироблення всезагального бачення тогочасної української монархічної політики, відправив в 1937 році з Німеччини до США і Канади, а згодом – у 1939 році до Англії, не користувався під час офіційних зустрічей з українською еміграцією та представниками американської і канадської еліти більш для неї зрозумілим титулом князь. Осип Назарук мотивував своє запитання тим міркуванням, що суто український спадковий титул престолонаслідника – «Гетьманич», як йому здавалося, був незрозумілим для іноземців.

Павло Скоропадський відповів, що, на його думку, ніхто, в тому числі він сам і його син, не мають право самочинно приймати невідповідного їхньому статусу титулу, або перетворювати титул Гетьмана чи Гетьманича в іншу, більш звичну і сприятливу для іноземного вуха титулатуру. «Це один з наших (моїх і Данила) дуже важких обов'язків (володіння титулами гетьмана і гетьманича – В.П.). Як би кепсько до нас, вороже до українського діла суспільство не відносилось, ми повинні високо тримати наш титул. Це важно тому, що це підіймає всю нашу українську справу» [9, с. 342, 350].

Третьою засадою, яка працювала у виробленні Павлом Скоропадським з особливої монархічної ідеології, створеної В. Липинським, у ідеологію всезагальну, стала переведення гетьманом у практичну реалізацію принципу спадковості гетьманської монархічної влади. Це виявилось у розробці гетьманом ряду положень, які забезпечували спадкоємність його титулу сином Данилом.

У 1933 році у Ванзе у Німеччині Павло Скоропадський офіційно призначає гетьманича Данила Скоропадського своїм правонаступником з усіма правами і обов'язками старшого в гетьманському роді Скоропадських, і Рада Присяжних та Гетьманська Управа юридично оформляють заповіт гетьмана [6, с. 36-37]. У 1957 році після смерті у Лондоні Данила Скоропадського гетьманська родина і очолюваний нею гетьманський еміграційний монархічний рух прийняли аналогічного стибу рішення на зразок «прагматичної санкції» австрійського імператора Карла VI від 19 квітня 1713 року про спадкоємність гетьманського титулу в роді Скоропадських по жіночій лінії.

Обидва рішення гетьмана та його наступників відповідно від 1933 та 1957 років забезпечували легітимність українського монархізму як ідеології, яка виразно заявляла про свою вищість над усіма іншими ідеологіями українського політичного спектру, оскільки відновлювали вже в нових умовах ХХ століття українську історію не просто як історію і традицію державну, але значно вищу – династичну.

3. Для відповіді на питання, чи могла постати держава (гетьманська) на базі ідеології, створеної В'ячеславом Липинським і доповненої Павлом Скоропадським, видається важливим також зрозуміти, як відбувається перехід від особливої концепції ідеології до всезагальної, і чи відбувся такий перехід у випадку з українським монархізмом?

Перехід від окремої до загальної концепції ідеології проходить, як відомо, три закономірні етапи: 1. створення філософії свідомості, як зв'язку послідовних елементів і структурного зразка зовнішнього світу; 2. осмислення всезагального, але наукового поняття ідеології в історичній перспективі, коли світ як зв'язок осмислюється як процес тривалої історичної трансформації, що стремить до постійного відновлення своєї рівноваги на все вищих рівнях. На цьому етапі у сферу філософії включаються історико-політичні течії і відбувається проникнення в щоденне життя політичного розуміння; 3. постання внаслідок подальшого осмислення соціального процесу всезагальної концепції ідеології певного класу як носія історичної свідомості, що еволюціонує. На цьому етапі теоретична традиція отримує остаточне домінування і підпорядковує собі політичну діяльність, структуру суспільства з її відповідними інтелектуальними формами, і відносини між суспільними класами [11, с. 58-59].

Перший важливий крок в цьому напрямку полягає у розвитку філософії свідомості. Положення, що свідомість є зв'язком, яка складається зі зрозумілих (послідовних) елементів, ставить на порядок денний проблему дослідження, яка є основою для фундаментальних спроб аналізу. Філософія свідомості ставить на місце безмежно різноманітного і безладного світу організацію досвіду, зв'язок якого забезпечується зв'язком усвідомлення кроків попередніх поколінь, зроблених у цьому напрямку, аналізу їх досвіду і уроків і усвідомленого предмету власної дії. Це не означає, що предмет просто відображає

структурний зв'язок зовнішнього світу. Він мимовільно розвиває принципи організації, що дає можливість і право цей предмет краще окреслити і повноцінно усвідомити. На цій стадії світ пізнається як структурний зв'язок, і вже не як множина різноманітних за своєю суттю наслідків, як це здавалось в попередній період, коли втрата і руйнування об'єктивного порядку нібито приносить хаос. На цій першій стадії «світ» сприймається як існуючий незалежно від нас, в усталеній і визначеній формі.

Другий етап в розвитку тотальної концепції ідеології досягається тоді, коли всезагальне, але наукове поняття ідеології починає бачитися в історичній перспективі. З апріорного розуміння, що світ є зв'язком і осягається лише з відношенням до відомого предмету, до концепції на цьому етапі додається, що цей зв'язок є процесом тривалої історичної трансформації і стремить до постійного відновлення (реставрації) своєї рівноваги на все вищих рівнях. Під час цього періоду «народний дух» приходить до представництва історично диференційованих елементів свідомості, які інтегруються у «світовий дух». Тут відбувається більш безпосередній, прямий зв'язок з ідеями, які постають від суспільної взаємодії і включення усіх історико-політичних течій думання в сферу загальної філософії.

Саме на другому етапі відбувається перехід від загального, абстрактного уніфікованого предмету – «свідомості у собі» (1-й етап – В.П.) до більш конкретного предмету – національно диференційованого «народного духу» (2-й етап – В.П.) [11, с. 60]. Цей перехід є більшою мірою філософським досягненням, як виразом зміни в реагуванні на світ в усіх сферах досвіду.

На третьому заключному етапі концепція «народного духу», яка є ще надто виключною, замінюється концепцією класової свідомості, або, більш точно, класовою ідеологією. Вироблення і розвиток тотальної концепції ідеології відбувається шляхом двократної дії. З однієї сторони проходить процес синтезування і інтегрування, засобами якого концепція свідомості виробляє з безмежно різноманітного світу спільний об'єднаний центр; з іншої сторони відбувається постійний процес шліфування об'єднаної концепції в плані її пристосованості і гнучкості, оскільки в ході синтезуючого процесу вона завжди спочатку формулюється занадто схематично [11, с. 60]. Це дає можливість поетапної інтеграції багатьох точок зору, які взаємодоповнюють одна одну, в логічну розумову цілість.

Оцінюючи український монархізм, який постав в 20-х роках ХХ століття в цілому, можна стверджувати, що він сформувався в умовах еміграції як історико-політичний і світоглядний феномен так званого «правого спектру» тодішньої української політики. В 1930-х – на початку 1940-х років колишній гетьман Павло Скоропадський усвідомив вузькість розуміння гетьманської ідеології як окремого напрямку і здійснив ряд конкретних заходів для перетворення українського монархізму з особливої ідеології «правого крила» у всезагальну ідеологію у відповідності з традиціями світового і українського династичного консерватизму, зав'язавши стосунки з монархічними колами Об'єднаного королівства Великобританії та Північної Ірландії та Японської імперії. Гетьманська ідеологія була єдиною з українських ідеологій, яка, хоча і була на той час лише окремою і особливою, але аж ніяк не тотальною ідеологією, тим не менше спромоглася налагодити і підтримувати дипломатичні стосунки з обома острівними монархіями у 1928–1943 рр.

Маючи позицію екзильного гетьмана Павло Скоропадський був обмежений у своїх діях. Тим не менше він і його оточення, розглядаючи світ як структурний зв'язок, зробили досить багато у сфері зовнішньої політики і міжнародних стосунків, розповсюдивши гетьманську ідеологію і зав'язавши дипломатичні стосунки з представниками дипломатичних, військових та наукових кіл тогочасних монархій і республік і на трьох континентах – у Європі, Азії та Америці. Щодо вироблення військової структури, воєнної доктрини, стратегії та тактики (предмету свого безпосереднього фаху як військової людини), а також політичної системи, політичної організації та структури, гетьман міг лише теоретично розумувати та прикидати можливості щодо імперативу змін, які можуть прийти в результаті перемоги тієї чи іншої сили серед числа тодішніх провідних держав світу.

Висновок. Якщо прикладати теоретичну концептуалізацію Карла Маннгейма до ідеології українського монархізму, створену в ХХ столітті українською політичною еміграцією, слід зазначити, що її творець В'ячеслав Липинський зупинився на другому етапі – вироблення політичної філософії як системи реагування на світ в усіх сферах досвіду, причому зробив це дещо поспішно і схематично, так і не вийшовши з меж особливої філософії у межі всезагальної.

На заваді стояло, по-перше, еміграційне становище Липинського, по-друге, обмеження ним національно диференційованого «народного духу» дуже вузьким вже і на той час прошарком української шляхти і, по-третє, абсолютизація ідеологом невдалої спроби гетьмана Скоропадського створити козацтво з хліборобів, як такої спроби, що мала право на існування і ще все ж таки може мати право на реалізацію в майбутньому. Тим самим процес реагування на світ в усіх сферах досвіду Липинський обмежив лише досвідом шляхти і хліборобів, що не дало йому можливості зв'язати органічно в одну цілість історичну перспективу і політичний досвід обох Гетьманатів – Богдана Хмельницького і Павла Скоропадського.

Гетьманська держава на базі ідеології, створеної В'ячеславом Липинським постати б не змогла. Хоча філософія свідомості і була створена (1-й етап), і навіть був проведений континуїтет з Першим Гетьманатом, проте світ як структурований суспільний зв'язок здобутий не був (2-й етап). Окрім

того, знаходячись в еміграції, ідеологи українського консерватизму об'єктивно не могли дійти до створення структурованого зв'язку держав світу, оскільки діяли одночасно у двох ворожих, воюючих блоках, до того ж на позиції емігрантів, не маючи власної держави.

Загибель у 1945 році самого гетьмана, та зміна політичних реалій у світі після завершення Другої світової війни, стали на заваді подальшому розгортанню процесу створення підвалин для першої в новітніх умовах всезагальної традиційної ідеології, котра була би придатна для всієї структури суспільства майбутньої гетьманської держави. Перехід від особливої концепції ідеології до всезагальної, як і належиться традиційній монархічній ідеології, у випадку з українською гетьманською ідеологією Другого гетьманату, так і не відбувся.

Список використаних джерел та літератури:

1. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. – К.; Філадельфія, 1995. – 470 с.
2. Лист В. Липинського до В. Габсбурга від 12.01.1921 р. // Листування В. Липинського / [Ред. Я. Пеленський]. – К., 2003. – Т. 1 (А-Ж).
3. Листи Осипа Назарука до В'ячеслава Липинського // Вячеслав Липинський. – Філадельфія; Пенсільванія, 1976. – Архів. – Т. 7.
4. Пеленський Я. Спадщина Вячеслава Липинського і сучасна Україна / Я. Пеленський // В'ячеслав Липинський. Історична і політична спадщина та сучасна Україна / [Ред. Я.Б. Пеленський]. – К.; Філадельфія, 1994.
5. Прицак О. Курс лекцій з історіософії. Рукопис / О. Прицак // Архів Інституту української археографії та джерелознавства НАН України.
6. Потульницький В.А. Дипломатія Павла Скоропадського. Військово-дипломатичні стосунки гетьмана з острівними монархіями у 1926–1943 рр. / В. А. Потульницький. – Харків: Акта, 2014. – 312 с.
7. Сидорчук Т. М. Гетьманський рух напередодні Другої світової війни та Осип Назарук / Т. М. Сидорчук // Записки НТШ. – Т. ССXXXVIII. Праці історико-філософської секції. – Львів, 2000.
8. Сидорчук Т. М. Гетьманський рух у Сполучених Штатах Америки і Канаді як історико-політичне та світоглядне явище / Т. М. Сидорчук // Київська старовина. – 2000. – № 6. – С. 101–116.
9. Сидорчук Т. М. До характеристики світогляду гетьмана Павла Скоропадського у міжвоєнну добу (з неопублікованого листування П. Скоропадського з О. Назаруком / Т. М. Сидорчук // Вісник Київського державного лінгвістичного університету 2000. – К., 2000. – Вип. 4. – С. 331-350.
10. Щоденник гетьмана Павла Скоропадського. Т. 1. (01.01.1919 – 06.06.1929). Рукопис // Особистий архів родини гетьмана Павла Скоропадського в місті Кюснахт, Швейцарія.
11. Mannheim Karl. Ideology and Utopia. An introduction to the Sociology of Knowledge / Karl Mannheim. – London, 1952. – 362 p.
12. Potulnyts'kyj Volodymyr. Galician Identity in Ukrainian Historical and Political Thought, in.: Galicia. A Multicultural Land. – Ed. Chris Hann and Paul Magocsi. – Toronto; Buffalo; London, 2005. – P. 82-102.

Стаття надійшла до редколегії 14.10.2014.

Владимир Потульницький

Создание в эмиграционных условиях идеологии украинского монархизма и ее специфика (1918 – 1939).

Гетманская идеология, созданная В. Липинским в эмиграции в 1920 годах, стала идеологией так называемого «правого крыла» тогдашней украинской политики. В 1930 годах гетман П. Скоропадский разработал ряд положений для перехода на более зрелую стадию в развитии идеологии – универсальную. Дальнейшему развитию помешали война и условия жизни в эмиграции.

Ключевые слова: идеология «правого крыла», всеобщая идеология, эмиграция, В. Липинский, гетман П. Скоропадский.

Volodymyr Potulnyts'kyi

Formation and Specifics of the Ukrainian Monarchism Ideology of Emigrants (1918 – 1939).

Hetman ideology, created by Viacheslav Lypyns'kyi during his emigration in 1920's, was in Ukrainian politics the ideology of the so called «right wing». Later on, in 1930's hetman Pavlo Skoropads'kyi elaborated some points of this framework and reached the next stage of the ideology development transforming it into the universal ideology. The conditions of emigration and the war prevented further evolution.

The analysis conducted in this article is based upon the verifications of the methodological materials of the well-known sociologist Karl Mannheim. The author of the article has used the concept of determination of the ideology phenomenon along with Mannheim's understanding of significance of various thinking styles and his method, i.e. the way that he matches styles of thinking and social statuses and groups.

Key words: ideology of the «right wing», universal ideology, emigration, Viacheslav Lypyns'kyi, hetman Pavlo Skoropads'kyi, Karl Mannheim.